

i dens mange forskellige Grene. Hertil er føjet et saare nyttigt Kapitel om Banker og Finanser, hvorefter følger det omfattende Afsnit »Indledning til Statsforfatningen« og »Sveriges nuværende Grundlove«. Bogen slutter med en Skildring af Unionen med Norge.

Kendskabet til vort Frændelands offentligretlige Forhold er mærkværdig mangelfuldt paa denne Side Sundet. Nu bydes der en bekvem Lejlighed til at oprette det forsømte. Docent Nyströms lille Bog er baade let at læse og let at købe: Prisen er 2 $\frac{1}{2}$ Kr.

Adolph Jensen.

Prince Krapotkin. Fields, Factories and Workshops, or Industry combined with agriculture and brain work with manual work. London 1901. Sonnenschein & Co. (259 S.).

De liberale Økonomer drømte store Drømme om Arbejdets Deling og dens Velsignelser: fagligt skiltes Arbejdet, saa lokalt, tilsidst nationalt, og Fremtidsperspektivet var et Land af Grovsmede, ombyttende med et Land af Bønder, et andet Land af Skomagere o. s. v. Tilsidst vilde de Tal, der angav et Lands Import og dets Forbrug, falde sammen. Litz og Carey var Reaktionen mod den internationale Handels Mænd. Litz opstillede sin Udviklings- og Opdragelsesteori, hvorefter de forskellige Lande gennem flere Stadier tilsidst, ganske vist ikke samtidig, vilde naa til samme Punkt, det industrielle Stade, hvor en almindelig Industrivirksomhed gav Hjemmemarkedet og fandt Hjemmemarked i en almindelig intensiv Landbrugsvirksomhed, og Carey hævdede bl. a. med Henblik paa Storbritannien, at selv England skulde være baade industrielt og agrikulturelt, med andre Ord, at et Land skal kunne forsyne sig selv med alt, mod hvis Produktion Klima o. lgn. ikke lægger Hindringer i Vejen. Protektionismen i Europa satte hurtig Tyskland, Østrig og Frankrig i Rang med de industrielle Stater, Italien er fulgt efter, og Rusland er i Færd med at gaa over til Industrialismen. England tabte sit Supremati, det havde opgivet større Dele af sit Agerbrug (ja næsten hele Skotlands Befolkning er industrialiseret), for ret at kaste sig over sin Specialitet. Yderligere ser vi, at de enkelte Stater

i dens mange forskellige Grene. Hertil er føjet et saare nyttigt Kapitel om Banker og Finanser, hvorefter følger det omfattende Afsnit »Indledning til Statsforfatningen« og »Sveriges nuværende Grundlove«. Bogen slutter med en Skildring af Unionen med Norge.

Kendskabet til vort Frændelands offentligretlige Forhold er mærkværdig mangelfuldt paa denne Side Sundet. Nu bydes der en bekvem Lejlighed til at oprette det forsømte. Docent Nyströms lille Bog er baade let at læse og let at købe: Prisen er 2 $\frac{1}{2}$ Kr.

Adolph Jensen.

Prince Krapotkin. Fields, Factories and Workshops, or Industry combined with agriculture and brain work with manual work. London 1901. Sonnenschein & Co. (259 S.).

De liberale Økonomer drømte store Drømme om Arbejdets Deling og dens Velsignelser: fagligt skiltes Arbejdet, saa lokalt, tilsidst nationalt, og Fremtidsperspektivet var et Land af Grovsmede, ombyttende med et Land af Bønder, et andet Land af Skomagere o. s. v. Tilsidst vilde de Tal, der angav et Lands Import og dets Forbrug, falde sammen. Litz og Carey var Reaktionen mod den internationale Handels Mænd. Litz opstillede sin Udviklings- og Opdragelsesteori, hvorefter de forskellige Lande gennem flere Stadier tilsidst, ganske vist ikke samtidig, vilde naa til samme Punkt, det industrielle Stade, hvor en almindelig Industrivirksomhed gav Hjemmemarkedet og fandt Hjemmemarked i en almindelig intensiv Landbrugsvirksomhed, og Carey hævdede bl. a. med Henblik paa Storbritannien, at selv England skulde være baade industrielt og agrikulturelt, med andre Ord, at et Land skal kunne forsyne sig selv med alt, mod hvis Produktion Klima o. lgn. ikke lægger Hindringer i Vejen. Protektionismen i Europa satte hurtig Tyskland, Østrig og Frankrig i Rang med de industrielle Stater, Italien er fulgt efter, og Rusland er i Færd med at gaa over til Industrialismen. England tabte sit Supremati, det havde opgivet større Dele af sit Agerbrug (ja næsten hele Skotlands Befolkning er industrialiseret), for ret at kaste sig over sin Specialitet. Yderligere ser vi, at de enkelte Stater

ikke fremelsker enkelte Industrier, men spreder deres Kapital over hundreder af forskellige Virksomheder. Hver Nation synes saavidt muligt at ville frembringe alle de Fabrikvarer, den skal bruge. Amerika, det gamle »Kornkammer«, truer Europa i Europa, og Kolonierne rykker hurtig ind i det industrielle Stade.

Alt dette ser Fyrst Krapotkin, der i denne Bog forlader de ulogiske og revolutionære Standpunkter, for at lave ganske vist en Fremtidsmusik, men en Fremtidsmusik, der synes at kunne spilles. Hans Bog ligner vigtige Afsnit af Carey's »Past, present and future«. Kun med mere moderne Statistik. Og selv om han behandler Beskyttelsessystemet noget overlegent, saa giver hans Bog ligesaa gode Præmisses derfor som Carey's. Med et rigt statistisk Materiale viser han Væksten af de forskellige Landes Industri. I og for sig — siger han — er der ingen Grund til at lamentere over, at Europas Industri tiltager; det viser jo kun, at flere og flere Lande naar det industrielle Stade: den først ankomnes (o: Englands) Monopol falder bort — det er alt.

Nu ser Forf., at dette efterhaanden maa føre til industriel Overproduktion. De fleste Industrier arbejde med »Verdensmarkedet« for Øje, og naar alle vil eksportere samme Vare, kan ingen eksportere. Derfor Koloniraseriet, en Koloni er et Afsætningssted for Moderlandet. Men dette gaar kun til en Tid, Kolonierne bliver med Tiden selv Industrilande. Hvad er der da at gøre? og Svaret lyder: lad Industrien finde sit Marked i sit Hjemland. Den internationale Arbejdets Delings Tendens holder ikke Stik: den liberale Økonomi er her bleven desavoueret, og Tendensen er i Ojeblikket stik derimod. Vi vil aldrig faa et Land, der ene bestaar af Skomagere, eller af Uhrmagere, eller af Bønder.

Men hvor finder Industrien sit Hjemmemarked? Svaret lyder i Agerbruget. »Men — siger Areal-anvendelsesstatistikken — Europa gaar jo ud af Kultur, vi kan ikke konkurrere med de oversøiske Lande«. »Jo — svarer Forf. — hvis ikke den høje industrielle Profit satte Dyrkningsgrænsen opad og hvis ikke europæisk Jordrente og Landskatter besværede Produktionen. Men, kan vi ikke afsætte vore Industriprodukter, saa maa vi ombytte dem med Korn hos vore Bønder og

ikke hos Amerikanerne. Og desforuden, med en virkelig rationel intensiv, næsten gartnerimæssig Drift kunde vi præstere det 5-dobbelte pr. Td. Land* — og med en ny Fylde af Talmateriale, Eksempler og Dyrkningsforsøg, anstillede af dygtige Landmænd, paaviser nan, at England kunde brødføde 5 à 6 Gange sin nuværende Befolkning.

Her vender Forf. sig iøvrigt mod Malthus og Ricardo, idet han hævder, at menneskeligt Arbejde faktisk kan sætte Naturens frie Gaver, Jordens »naturlige Egenskaber« ud af Spillet, for saa vidt angaar Landbrugets Differentialrente. I et saadant Agerbrug, der kan ernære og give Arbejde til en tæt Befolkning, kan Industrien faa sit store og naturlige Marked.

Men — siger Forf. — ikke blot skal i den enkelte Stat alle Industrier trives, ikke blot baade Industri og et intensivt Agerbrug, men den enkelte Arbejder skal uddannes saaledes, at han kan flere Haandværk og desforuden være i Stand til at dyrke Jorden. Dette er ikke Utopi: Hjemmeindustrien, der gik forud for Fabriksindustrien, var jo knyttet som Bierhverv til Landbruget. Hvorfor kan dette ikke gentage sig?

Mod Frantz Pios og Gustav Bangs Indvendinger mod Hjemmeindustrien siger Forf.: Hjemmeindustri er kun af det onde, naar Bonden ikke har Jord. Det var først da den vævende Bonde joges bort fra sin Odel, at Husindustriens Udøvere blev saa elendig stillede og proletariserede. Her vender han sig imod Socialisterne og Marx's Katastrofeteori: Der er Plads for smaa Industrier, ja for Hjemmeindustri, der er mange Smaaindustrier (og atter følger en Syndflod af interessante Tal), der ligesaa vel kunde være paa Landet. Det er ikke sandt, at de smaa Industrier udryddes; maaske indentor et Fag, men saa kommer der en ny Vare frem, oprindeligt produceres den i ringe Omfang, og først efter Tids Forløb vokser der i det nye Fag og for den nye Vare en Storvirksomhed frem. Ja, Forfatteren kan paavise Eksempler paa, at en Virksomhed, der er under Storindustriens Tegn, lidt efter lidt er falden tilbage igen til Smaaindustri. Eller, siger han, meget af det, vi kalder Storindustri, er jo slet ikke Arbejdets Koncentration og Deling, det er blot at 100 Maskiner staar paa ét Sted, i Stedet for i 100 Huse, eller at forskellige Hjælpevirksomheder, der ligesaavel

kunde være anden Steds, er under Tag med Hovedvirksomheden. Alle Smaaindustrier vil Forf. have ud i Landsbyerne: Husmændene kan jo afgive f. Eks. 6 Timer daglig til den lille Fabrik, Resten af Dagen passe deres Jord.

Her er Forfatteren inde paa Ting, hvor hans Ønsker, omend de stemmer overens med det tænkelige, dog er fjærnt fra det i Menneskealdre opnaaelige. Men Storbyernes Spredning eller Splitning er en meget sublim Idé og vil maaske en Gang blive realiseret.

Men endnu mere skal Arbejdet »integreres« — som Forf. udtrykker det. Aandeligt og legemligt Arbejde skal udføres af samme Person: de duelige bør opdrages saaledes, at de først gennemgaar en Haandværkets Propaedeutik og samtidig erhverver Kundskaber i Naturvidenskaberne, Regning o. s. v. Her er vi inde paa mange utopiske og kommunistiske Idéer, om ogsaa her er mange træffende Bemærkninger, f. Eks. at de store Opfindelser sjælden gøres af Videnskabsmændene, fordi de savne den praktiske Indsigt og den Impuls, som det levende Liv giver, og at en dygtig Haandværker med nogen teoretisk Ballast ofte naar til større tekniske Opfindelser. Noget er der i denne Bemærkning: det er jo Livet der skal give Teorien baade dens Materiale og dens Impulser og dens Prøvesten.

En ret Forstaaelse af en Del handelspolitiske Fænomener, som de er i Øjeblikket, en rigtig Idé, en flittig Virkelighedssands, der giver sig Udslag i de mest interessante statistiske Data fra Produktionens Verden — alt dette iblandet en idealistisk Utopisme, der synes dobbelt uvirkelig i al den solide Realitet, Forf. fremfører, — det er Fyrst Krapotkins Bog.

Stak ikke en Gang imellem Utopisten sin optimistiske Hestefod frem til et revolutionært Spark, kunde denne Bog godt være skreven af en højkonservativ. Den er en forbedret Udgave af Carey, forsynet med de sidste Dages Tal og Eksempler og først og sidst født af en genial og urolig Aand, der er saa autoritetsfri, at den endog tør gaa mod de mest klingende radikale Dogmer.

Og at tvivle paa din Gud — som en katolsk Præst sagde til mig, da jeg skulde til Universitetet — dertil hører der hverken Mod eller Selvstændighed, men at tvivle paa de radikale Herrers Ord (den brave Præst

sigtede til den ligesaa brave Prof. Høffding, der for ham stod som Antikristen), dertil hører der virkelig Aandsfrihed. Og noget af denne autoritetsfri Aandsfrihed præger den russiske Flygtnings Bog.

Laurits V. Birck.

Eugène Campredon. Le Papier. Etude monographique sur la papeterie française et en particulier sur la papeterie Charentaise. Préface de M. P. Pic. Paris 1901. Veuve Ch. Dunod et Guillaume & Cie. (83 S.).

Forfatteren er Ingeniør, hvilket viser sig i hans klare Blik for den tekniske Udviklings Indflydelse paa de sociale Forhold — men han er tillige Romanforfatter, hvad vel nok kan have bidraget til Bogens Letlæselighed, men maaske ogsaa er Skyld i en vis Snakkesalighed om Ting, som kun i ringe Grad vedrører Emnet. Selvstændige og mere dybtgaaende Undersøgelser vil man forgæves søge.

Forfatterens Hensigt har været at vise, hvorledes den tekniske Udvikling nødvendigvis maa bevirke et forandret Forhold mellem Arbejdsgiver og Arbejder, og hvorledes dette maa medføre nye Lønningsformer, hvis Freden mellem de to Parter skal bevares. Naar Forf. har valgt Papirindustrien som Illustration til denne Udvikling, kunde dette synes underligt, da der dog er mange andre Industrier, hvor Modsætningen mellem de gamle og de nye Forhold viser sig langt skarpere. Men man forstaar Forf.s Valg, naar man opdager hans Sværmeri for Tantièmesystemet, thi netop indenfor denne Industri blev det første storlaaede Forsøg i denne Retning foretaget.

Den første Halvdel af Bogen giver en populær Skildring af Arbejdet i en gammeldags Papirmølle, og som Modsætning dertil i en moderne Fabrik. Herved faas Lejlighed til at vise, hvorledes den tekniske Udvikling har forvandlet Arbejderen til et »Led i Maskineriet«, medens den gammeldags Fabrikherre, der selv som oftest var udgaaet af Arbejdernes Kreds, bliver til den moderne Direktør. — Derpaa følger en ret indgaaende Skildring af Laroche-Jouberts Indførelse af Tantièmesystemet i 1843; dette Foretagende